

ruc) Péteré volt, a dédunokájától vásároltuk meg 2009-ben az elhanyagolt portát. Szerencsére maga a ház nem volt annyira leromolva, ami a legfontosabb, megmaradt eredeti állapotában.” Négyoszlopos tágas tornác szegélyezi a háromszatú épületet. A gyűjtemény legnagyobb része családi örökség. A pitvar legotthonosabb ékessége a felújított, hófehérre meszelt búbos kemence, a helyiség telistele van a hagyományos konyhai eszközökkel, edényekkel. Az utca felőli tisztaszoba felvetett ágygal, eredeti bútorokkal, ruhászekrényvel, fiókos szekrényvel, tükörrel, szövőszékkel, rokkával, egyéb hasznos holmival van berendezve. Szemközt a kamrának nevezett lakószoba, a fenesi, tárkányi, kisnyégerfalvi valamint belényessonkolyosi pompás női és férfi viselet minden korosztályra jellemző darabjaival. Az egykori éléskamrában néhány szép román viseletnek is jutott hely. Az már a történelmi együttélés pikantériájának számít, amit Juliska néni magyaráz a helyiségről: „Eredetileg nem a tornácra, hanem a lakószobából nyílt az ajtaja, mert a hegyoldalban lakó románok – mi csak betyároknak neveztek őket – erősen szerették megdézsmálni a szalonnánkat, kolbászunkat. A disznóólak is azért kerültek a zárt udvar elejére, mert ha nem ügyeltünk, a disznainkat is elhajtották. Mindig tartotunk néhány nagy kutyát is a hivatlan vendégek elriasztására.”

Kísérőnk elmondása szerint az utóbbi évtizedekben több olyan kár is érte a falut, ami ha nem következett volna be, ma a turisztikai vonzerőt gyarapítaná Várasfenesen. Az egykori polgármester elbontatta a hetvenes években még működő három vízimalmot – házat épített belőlük... A rendszerváltás után számolták fel, hordták szét az erdőkitermelés kisvasútját, amely mellékágaival több mint harminc kilométer hosszan hálózta be a vidé-

ket, mindenhová eljutott, ahová „érdeemes” kirándulni.

Hogy mégis vannak, akik felvállalják a falu, a környék értékeit, azt az ugyancsak Vura Ferenc alapította Györffy István Népművészeti Otthon bizonyítja. A tájház portájának hátsó traktusában 2012-ben emelt többfunkciós épület nagyterme otthona a jelenleg vándorúton lévő, Györffy által 1911-ben készített, a népeletet bemutató többszáz fotográfiából válogatott gyűjteménynek. A terem kulturális rendezvények színtere, karca-gi pedagógusok tartanak benne vasárnapi iskolát a környék falvaiból toborzott harminc-negyven gyereknek. Szentesről érkező szakemberek hasznos ismereteket adnak át a falubeli főliázó, bolgárkertészkedő családoknak. Az Otthon vendégszobái ingyenes szállást kínálnak az ide vetődő oktatóknak, kutatóknak, újságíróknak. A Györffy-fotók vándorlása Budapesten kezdődött el, a Polgárok Házában és a Néprajzi Múzeumban állították ki, a vidék népviseletével együtt, ahol a Belényesi medence magyarok lakta falvainak egyéb értékeit is bemutatták. Szakács Zoltán köröstárkányi lelkipásztor *Nemzetségek, ragadványnevek és népművészeti mintakincsek Tárkányban* címmel megtartott előadását követően a Tárkányi Serkentők férfikara Bartók Béla és Jagamas János által náluk gyűjtött népdalokból kínált izelítőt.

Remélhetőleg ez a sikeres székesfővárosi bemutatkozás tovább élénkíti az anyaországi, a Kárpát-medencei magyarok érdeklődését a Partium alig ismert szigetei iránt. Hogy a Székelyföld, Kalotaszeg, Mezőség mellett fedeztessék fel, válják közkinccsé a Részeknek ez a bihari zárványa, hogy a Fekete-Körös völgyének szórványvilága is méltóképpen divatozzék...

Szilágyi Aladár

MAGYAR HÁZAK ROMÁNIÁBAN

■ Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) és a Romániai Magyar Népművészeti Társaság (RMNT) 2009-ben indította el azt a programot, melynek célja a romániai Magyar Házak hálózatának a kialakítása, kapcsolati rendszerük kiépítése. Előtte azonban tisztáznunk kellett, hogy értékrendszerünkben Magyar Háznak tekintjük azt az épületet, amely egy civil szervezetnek vagy valamelyik történelmi magyar egyháznak a tulajdonában van, s amelyben – a szakrális gyülekezeti közösségeknél szélesebb köröket is elérő műve-

lődési rendszerben – kultúrát közvetítő tevékenység folyik magyar nyelven. A fogalom tehát egyértelműen jelzi az intézmény magyar jellegét egy magyar szempontból etnikailag alulreprezentált közegben. Ilyen jellegű építmények pedig Romániában ott jöttek létre, ahol magyar közösségünk kisebbségben vagy szórványban él. Az előbbi feltételeket kielégítő intézmény Magyar Háznak tekinthető még akkor is, ha ezt megnevezésében nem tünteti fel, vagy az épület a működése során nem került be ilyen elnevezéssel a közösségi tudatba.

Az elmúlt közel húsz esztendőben az önerőből intézményesülő romániai magyar közösségünk egyik legjelentősebb megvalósítása a Magyar Házak láncolatának a létrehozása volt. Ezek az intézmények ma már amolyan független magyar kulturálisautonómia-szigetek, hiszen egyrészt a helybeli magyar közösségek működtetik és tartják fenn, másrészt semmilyen szempontból nincsenek helyi vagy országos, az önkormányzati vagy állami szerv(ek)nek alárendelve. Cselekvési szabadság, de korlátozott anyagi lehetőség jellemzi a hazai magyar házak működését. A romániai magyarság érdekvédő szövetsége, az RMDSZ szinte a megalakulásától kezdve cselekvési programjába iktatta és kiemelten kezelte a magyar házak alapítását, és jelenleg is aktív szerepet vállal a működésükhöz szükséges anyagi források előteremtésében. Nem véletlen, hogy a Magyar Házak láncolata fontos szerepet játszik a nemrég életre hívott Kulturális Autonómia Tanács (KAT) készülöben lévő stratégiai tervezetében.

Ha az interneten rákeresünk a „magyar ház” szópárra, számtalan találatra bukkanunk. Ezek közül néhány a magyar házról, mint nemzeti építkezési hagyományról szól, kevés portál egy ilyen nevet viselő könyvkiadóról, a legtöbb viszont magyar kulturális központokat mutat be szerzte a nagyvilágban, amelyek egyértelműen nem magyar etnikai környezetben működnek. És itt megtaláljuk a Zürichi Magyarház Alapítványt, a kölni, torontói, okanagani, calgaryi stb. Magyar Házat vagy éppen a United Magyar Hause – Washington, hogy csak néhány példát említsek a világban élő magyar diaszpórának nem a Kárpát-medencében fellelhető találkozóhelyeiről, művelődési központjairól. Sajnálatos módon alig találunk az interneten romániai magyar házakat bemutató portálokat. Ezek közül kiemelkedik a nagybányai Teleki Magyar Ház, amelyik saját honlappal is rendelkezik, s ezen keresztül számtalan művelődési és turisztikai-kulturális kínálatot csalogatja nemcsak a helybeli és a környékbeli magyarságot, de a történelmi Máramarostól távolabbról érkezőket is. Igaz, hogy néhány hazai magyar háznak tekinthető intézmény, kultúrközpont nem viseli nevében a „magyar ház” elnevezést, jellegét tekintve azonban mégis az. Ilyen például Kolozsvári viszonylatban az EMKE Szabédi Laszló vagy Györkös Mátyás Albert Emlékháza, a Heltai Gáspár Könyvtári Alapítvány intézménye, a Kriza János Néprajzi Társaság székháza vagy Marosvásárhelyen például a Bernády Ház, de folytathatnánk a sort a Kallós Zoltán Alapítvány választói vagy a Téka Alapítvány szamosújvári, a kultúráközveti-

tés szempontjából ugyancsak összetett, a hazai magyar művelődési életünket sokféle igénnyel kielégítő centrumaival. Az EMKE honlapján (emke.ro) külön link foglalkozik a „magyar házak láncolatával”.

Tény, hogy a honi Magyar Házak jelenleg meghatározó szerepet töltenek be egy-egy helyi vagy kistérségi romániai magyar közösség életében, mind kulturális, mind közösségszervező és -fejlesztő, de akár vidékalkotó szempontból is. Vagyis beszélhetünk egy kiépült Magyar Ház-láncolatról Romániában, de sajnos nem beszélhetünk ezeknek az intézményeknek a hálózatáról. Ezek az intézmények ugyanis jelenleg egymástól függetlenül, elszigetelten tevékenykednek (nagyon kevés között jött létre valamilyen szakmai kapcsolat), s ennek okát egyértelműen nem a Magyar Házak közötti földrajzi távolságban kell keresni.

Egyértelmű, hogy ahol kisebbségi közösség él, ott a társadalomban politikai erőter jön létre, amely gyakran nem feszültségmentes. Az eltelt közel huszonöt évben a hazai Magyar Házak létrejöttét is gyakran politikai tényezők idézték elő, nevezetesen: a szórványban vagy kisebbségben élő magyar közösségek kiszorultak a helybeli kulturális (például művelődési otthon) vagy adminisztratív (például polgármesteri hivatal) színterekről. Ez vagy azért alakult így, mert a többségi nemzet képviselői figyelmen kívül hagyták a magyar közösség sajátos társadalomszervező igényeit, vagy pedig – kulturális szempontból még azért is – mert a művelődési ház más, nem a helyi közösség kulturális életét kiszolgáló rendeltetést kapott. Vagyis nem túl barátságos, gyakran feszültségektől sem mentes társadalmi hangulatban jöttek létre ezek az intézmények, amelyek azóta a legtöbb településen, ahol működnek, szolid és kitartó közösségszervező tevékenységükkel kivívták a többségi nemzet elismerését, sőt helyenként az együttműködő szimpátiáját is. Felismervén a Magyar Házak fenntartásának nemzetpolitikai jelentőségét, számtalan ilyen létesítmény az anyaország anyagi hozzájárulásával jött létre. Ha arra gondolunk, hogy idehaza közel negyven ilyen intézmény alakult az elmúlt negyed évszázadban, akkor elmondhatjuk, hogy Romániában a Magyar Házak láncolatát akár hungarikumnak is lehet tekintetni.

Járatlan úton kellett elindulni, hiszen ilyen jellegű intézmények 1989 előtt nem működtek Romániában. Az intézménytervezésben gyakran egyszerre kellett ötvözni a civil szervezeti adminisztrációt az állami jellegűvel és létrehozni a kettő között az optimális egyensúlyt. Hisz mindig meg kellett

találni azt a jogi hátteret, amely biztonságosan tudta működtetni a Magyar Házat, különösen az állandóan változó, alakuló hazai jogrendszerben. Az elmúlt esztendőben azok a Magyar Házak tudtak a leghatékonyabban működni, amelyek önálló jogi személyiséget szereztek, vagy az épületet fenntartó, a tulajdonjogot gyakoroló civilszervezet házvásárláskor már rendelkezett ezzel a státussal. Egyértelmű, hogy egy nyugodt bel- és külpolitikai háttérrel rendelkező intézetben eredményesebben folyik a tevékenységek megtervezése, a kapcsolattartás a hazai román és kisebbségi kulturális intézményekkel, civilszervezetekkel, illetve a magyarországi és az anyaországon kívüli régiók hasonló intézményeivel, valamint a világ magyar diaszpórájában tevékenykedő Magyar Házakkal.

A romániai magyar nemzetstratégiában az elmúlt két évtizedben a szórványkérdés prioritást élvezett. Ebben az időszakban a szórványkollégiumok kiépítése mellett a Magyar Házak intézményeinek a megjelenése és fenntartása hazai magyar közösségünk legnagyobb megvalósításai közé tartozik. A szórványosodáson – nemcsak nálunk, de a Kárpát-medence egész területén – csak úgy lehet eredményesen változtatni, ha összmagyar kérdésként kezeljük. Nem elég nemzettudat-erősítő programok kitalálása és levezetése a szórványközösségek számára (ezeknek inkább szimbolikus hatásaik vannak), hanem: egyrészt magyar (kulturális) intézményeket kell ezeken a területeken felállítani és a hosszú távú működésüket összmagyar összefogással biztosítani, másrészt az ezekben a közösségekben megjelenő magyar vállalkozó rétegnek a munkáját kell erősíteni és támogatni. Kultúra és gazdaság egyszerre történő felélesztése tud, véleményünk szerint, életképessé tenni egy közösséget, így a szórványban is pozitív demográfiai változást hozni. A szórványban az intézményesülés folyamata számos mai hazai példát is hozhatunk, mint a Kallós Zoltán Alapítvány tevékenység-

ge Válaszúton, a Téka Alapítvány munkája Szamosújváron, Bőjte Csaba atya áldásos országos lefedettségű ügyködése a hátrányos helyzetű magyar gyerekek megmentése érdekében, és még folytathatnánk a sort. Történeti visszatekintésben pedig ott van Kun Kocsárd gróf által az EMKE-nek adományozott, és 1892-ben Algyógyon, (Hunyad megyében) a nagyon elszórványosodott magyarság körében létrehozott Székely Mezőgazdasági Iskola. Ennek a tanintézetnek a megjelenése rövid időn belül pozitív demográfiai változást hozott az egész vármegye magyar közössége számára. Igaz, az iskola működtetésében és fenntartásában az EMKE mellett a korabeli magyar állam is jelentősen kivette a részét.

A romániai Magyar Házak tevékenységének erősítése (főleg a magyar identitás megőrzésében és továbbadásában, vagyis kulturális téren) érdekében ezeket az intézményeket hálózatba kell szervezni. Véleményünk szerint az EMKE által 2009-ben elkezdett hálózatépítő folyamatot ki kell terjeszteni. A hálózattal a hazai szórványon belül élő kulturális szövetet lehetne létrehozni, melynek minden egyede öntevékeny és önálló intézmény, együtt viszont a tömbmagyarság kulturális erejével bíró magyar entitássá válhat. A hálózat lehetővé teszi ezen intézmények közös fellépését saját kultúrpolitikájuk megvalósítása érdekében, vagy adott esetben éppen a politikával szembeni érdekérvényesítést tudnák így jobban képviselni. A hálózat működtetésére egy önálló jogi személyiséggel rendelkező intézményt kellene létrehozni (például a Magyar Házak Szövetsége – MaHáSz), amely az EMKE égisze alatt működve az ernyőszervezetnek az eddigi hálózatépítő tevékenységét használná ki. A MaHáSz mint hálózati működtető és építő tevékenysége a jövőben kiterjedhetne akár a Kárpát-medence térségére vagy éppen a nyugati magyar diaszpóra ilyen intézményeire is.

Dáné Tibor Kálmán

NYELVI ÉS KÖZÖSSÉGI REVITALIZÁCIÓ

Székelyek a szórványért

■ 1. A *Székelyföld-szórvány partnerségi program* eddigi öt éve alatt mindkét fél komoly hasznót húzott az együttműködésből, és számottevő tapasztalattal lett gazdagabb. A nyelvi és közösségi revitalizációra szoruló, bajlított dél-erdélyi magyarság új jövőképpel

szembesül, amikor a székely programszervezők megjelennek. Egyre termékenyebbnek bizonyul az a viszonyulási alapelv, miszerint „...ne arról beszéljünk, hogy honnan mikor fogy el a magyarság, hanem hogy merjünk és akarjunk hinni abban, hogy igenis van ma-